

Ethische code

Inleiding

(Exotische) dieren verzorgen is een voorrecht dat een grote verantwoordelijkheid vraagt. Stichting Apenheul is lid van de Nederlandse Vereniging van Dierentuinen (NVD) en van de European Association of Zoos and Aquaria (EAZA). Beide organisaties hanteren kwaliteitsnormen en ethische kaders waaraan wij niet alleen verplicht, maar ook uit overtuiging voldoen.

Deze ethische code beschrijft hoe wij de meest voorkomende ethische vraagstukken aanpakken. Onze keuzes steunen op de nieuwste wetenschappelijke inzichten en wij communiceren daar open over.

Onze dieren vervullen een duidelijke rol: bezoekers van alle leeftijden inspireren tot respect voor dieren én natuur. De dieren vormen de levende schakel waarmee we bezoekers laten zien welke natuurbeschermingsprojecten we ondersteunen. Door deel te nemen aan populatiemanagementprogramma's (EEP's: *EAZA Ex Situ Programmes*) dragen wij bij aan het behoud van diersoorten, zowel in het park als in het wild. Zo ontstaat een levensvatbare reservepopulatie, een vangnet voor de toekomst. Bovendien bieden de aanwezige dieren wetenschappers een unieke kans om kennis op te bouwen die zowel soortgenoten in het wild als het welzijn van de dieren in het park ten goede komt.

Voor ons is het vanzelfsprekend om altijd het hoogst mogelijke dierenwelzijn na te streven. Elk dier heeft recht op lichamelijke én mentale gezondheid; we erkennen en respecteren de eigenwaarde van ieder dier. Bij onze beslissingen wegen we soms de belangen van een individueel dier af tegen die van de groep. In zulke gevallen maken we zorgvuldige ethische afwegingen, die we in dit document toelichten.

Natuurbeschermingseducatie

In onze natuurbeschermingseducatie staan de dieren centraal; zij zijn de levende ambassadeurs van hun soortgenoten in het wild. Door hen van dichtbij te zien, in ruime, natuurlijk ingerichte verblijven waar ze hun natuurlijke gedrag kunnen tonen, voelen bezoekers hoe rijk en kwetsbaar de natuur is.

Elke soort vertelt een eigen, vaak indringend verhaal over:

- bedreigingen in haar leefgebied;
- projecten die Apenheul en partners daar steunen;
- concrete stappen die bezoekers zelf kunnen zetten om natuur te beschermen.

Omdat apen veel op mensen lijken, leren we ook over onszelf. Zo koppelen we een inspirerende ontmoeting aan kennis én een warme oproep tot actie.

Bezoekers ontmoeten de dieren op hún voorwaarden en contact wordt nooit geforceerd. In losloopegebieden is toezicht om veilige, respectvolle interacties te waarborgen. Zelf voeren is verboden, omdat elk dier een strikt dieet volgt en we willen dat de dieren zelf hun voedsel moeten zoeken om zo natuurlijke gedrag te stimuleren en behouden. Alleen tijdens door verzorgers begeleide activiteiten mogen bezoekers helpen voeren.

Stichting Apenheul geeft voederpresentaties die voldoen aan de EAZA-richtlijnen om bezoekers te leren over de dieren en hun wilde soortgenoten. Wij verplichten de dieren nooit om bij een voeding of presentatie aanwezig te zijn en het verstrekte voer is slechts een dieetaanvulling. De presentaties bieden een waardevol middel om bezoekers meer te leren over de dieren.

Soortbehoud

Stichting Apenheul houdt zich aan de richtlijnen van EAZA bij het opnemen en uitwisselen van dieren in het park. Daarnaast zetten wij ons actief in voor het behoud van diersoorten via populatiemanagementprogramma's. Samen met andere dierentuinen wisselen we dieren kosteloos uit, delen we kennis en bewaken we de genetische diversiteit van elke populatie. Soms vormt het programma de laatste kans om uitsterven te voorkomen, of levert het cruciale verzorgingskennis op voor verwante soorten in het wild.

Ieder EEP wordt geleid door een gespecialiseerde coördinator en een soortcommissie onder toezicht van de EAZA. Het EEP is leidend voor alle beslissingen met betrekking tot het uitwisselen van dieren of welke dieren wel of niet mogen voortplanten. Veel soorten in Apenheul zijn onderdeel van een programma en Stichting Apenheul coördineert zelf het EEP van de Javaanse Langoeren. Daarnaast hebben we zitting in een aantal soortcommissies en adviesgroepen (Taxon Advisory Groups).

Coördinatoren van populatiemanagementprogramma's maken langetermijnplannen om de genetische diversiteit en vitaliteit van hun dierpopulaties te waarborgen. Bij sommige soorten is het voortplantingssucces inmiddels zo groot dat er meer jongen worden geboren dan EAZA-dierentuinen kunnen huisvesten. Het zorgen voor deze, genetisch soms minder waardevolle maar even unieke, dieren vraagt steeds meer aandacht. Omdat geen standaardoplossing mogelijk is, passen dierentuinen uiteenlopende strategieën toe om de populatiegroei te reguleren en een teveel aan dieren te voorkomen. Wij volgen daarin zoveel mogelijk het advies van het EEP.

Populaties

Voor sociale soorten zoals primaten is voortplanting een natuurlijke behoefte en is het zorgen voor nakomelingen een belangrijk gedrag voor het welzijn van toekomstige generaties. Het geeft de ouderdieren, en soms ook andere soortgenoten, de mogelijkheid om te zorgen voor de jongen en biedt jongere dieren de kans om te leren hoe jongen verzorgd en opgevoed moeten worden.

Stichting Apenheul laat alle dieren zoveel mogelijk een natuurlijk leven leiden. Dat betekent ook dat we ouderdieren zelf voor hun jongen laten zorgen en dat diervverzorgers geen pasgeboren dieren met de fles grootbrengen. Dit doen we alleen als de soort zo zeldzaam is, dat ieder overlevend jong een belangrijk verschil maakt voor het populatiemanagementprogramma en in nauw overleg met de EEP-coördinator.

We streven naar stabiele, leeftijdsgemengde groepen, maar elke soort vraagt om maatwerk. Castratie of sterilisatie zetten we uitsluitend in wanneer dit het welzijn van het dier of de genetische doelen van het EEP niet schaadt. Waar mogelijk kiezen we voor omkeerbare anticonceptie zoals de pil, prikpil of implantaten. Wanneer welzijn en genetische doelstellingen het toelaten, vormen we bachelorgroepen (groepen met uitsluitend dieren van hetzelfde geslacht); zo ontstaat elders ruimte voor dieren waarvoor voortplanting juist wel van belang is.

Wanneer een groep te groot is, dan kan het welzijn van sommige dieren onder druk komen te staan. Het kan ook voorkomen dat jongere dieren het gezag van de leider ondermijnen. Zulke situaties

kunnen leiden tot gevechten, verstoringen van de balans in de groep of het uitstoten van bijna-volwassen dieren uit de groep. Vaak is dit natuurlijk gedrag. Samen met de EEP-coördinator zoeken we eerst interne oplossingen voor een dier(en) en/of, herplaatsing binnen EAZA-dierentuinen, waarbij we het welzijn van zowel groep als individu zorgvuldig afwegen.

Verhuizing naar een niet-EAZA-park blijft een uitzondering waarbij voor EEP-soorten vooraf toestemming van de EEP-coördinator vereist is. Bij niet-EEP-soorten wordt door Stichting Apenheul zelf beoordeeld waar dieren heen gaan waarbij er een voorkeur is voor EAZA-dierentuinen. Dieren mogen niet terechtkomen in slechte opvangomstandigheden, circussen of andere twijfelachtige bestemmingen, maar moeten worden gehuisvest in omstandigheden die gelijk of beter zijn als de omstandigheden waar ze vandaan komen. We maken duidelijke afspraken over toekomstige verzorging en inspecteren de nieuwe faciliteiten. Soms sturen we in de eerste dagen een verzorger mee voor kennisoverdracht. Er wordt afgesproken dat bij bijzonderheden rondom de dieren contact wordt opgenomen. Tevens zal er ten minste één keer per jaar een contactmoment zijn om het dierenwelzijn te bespreken.

Is er geen passende huisvesting te vinden, dan buigt de Ethische Commissie zich over dit vraagstuk. De Ethische Commissie wordt voorgezeten door de manager zoölogie, die het vraagstuk met input van het zoölogie team op de agenda zet, en telt verder minimaal één diervorzorger, de manager marketing & communicatie, een medewerker van de technische dienst en bij voorkeur een extern lid dat niet rechtstreeks aan het park is verbonden. De commissie controleert of alle stappen zorgvuldig zijn doorlopen en weegt individueel welzijn, groeps welzijn en effecten op soortbehoud en diervorzorging. Zij brengt een advies uit, waarna het managementteam het definitieve besluit neemt.

Als uiterste maatregel kan het doden van dieren worden toegepast, waarbij ervoor gezorgd wordt dat de dieren elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden wordt bespaard. Het doden vindt plaats volgens de richtlijnen van de AVMA (American Veterinary Medical Association) en EAZA. Waar toegestaan worden de lichamen van dieren ingezet voor onderwijs of wetenschappelijk onderzoek.

Onderzoek

Stichting Apenheul voert alleen ethisch verantwoord onderzoek uit dat het welzijn van de dieren respecteert én bijdraagt aan het verbeteren van welzijn en/of natuurbescherming. Onderzoek draagt, met zowel fundamentele als toegepaste vraagstukken, bij aan de missie van de stichting door kennis te vergroten over bedreigde en unieke diersoorten, en leert ons meer over de manier waarop dieren in zowel dierentuinen én in het wild leven. Het helpt ons dus om onze dieren zo goed mogelijk te houden. Bovendien: hoe meer we over diersoorten weten, hoe beter we ze in het wild kunnen beschermen.

Zodoende initiëren en faciliteren we wetenschappelijk onderzoek in samenwerking met diverse universiteiten, hogescholen, EAZA-dierentuinen en EEP's, en wordt o.a. onderzoek gedaan naar het (natuurlijk) gedrag van dieren, dierenwelzijn en natuur- en soortbehoud van wilde dieren en hun leefomgeving en/of het optimaliseren van populatiemanagement van bedreigde diersoorten.

Aanvragen voor onderzoek van externe onderzoekers worden altijd getoetst aan de hand van de belangrijkste voorwaarden van Stichting Apenheul. Alle toegezegde studies zijn vooraf goedgekeurd door de zoölogisch manager waarbij deze geadviseerd wordt door het zoölogisch team en de coördinator onderzoek & dierenwelzijn in het bijzonder. Stichting Apenheul voert alleen onderzoek uit dat voldoet aan de Ethische Code voor Onderzoek van Stichting Apenheul (Ethical Agreement

Research at Apenheul Primate Park) en ethische standaarden van onderzoek in dierentuinen volgens EAZA- (EAZA Code of Ethics, 2015) en WAZA- (Ethical guidelines for the Conduct of Research on Animals in Zoos and Aquariums; WAZA, 2005) richtlijnen.

Zo worden dieren nooit gescheiden van hun groep, worden dieren vrijgelaten in hun keuze om wel of niet deel te nemen aan gedragsstudies en zijn alle studies non-invasief. Zo combineren we wetenschap met zorg voor dier en natuur.

Diergeneeskundige zorg

Zieke dieren krijgen passende medische zorg, want lichamelijke gezondheid is een belangrijk onderdeel van dierenwelzijn. Wanneer de behandeling langdurig is en deze het welzijn van een dier mogelijk onder druk zet, worden herhaaldelijk pijn- en gedragsobservaties uitgevoerd door dierverzorgers, dierenarts en/of coördinator onderzoek & dierenwelzijn. Indien mogelijk wordt ook gebruik gemaakt van onafhankelijke gedragsobservaties door studenten of onderzoekers.

Alle gegevens gaan naar de coördinator onderzoek & dierenwelzijn, de dierenarts en de manager zoölogie, die samen beoordelen wat ze betekenen. Twijfelen zij aan de huidige of toekomstige kwaliteit van leven vanwege mogelijke beperkingen in (gedrags-en sociale) behoefte, gezondheid en/of geen (voldoende) uitzicht op verbetering in de toekomst, dan starten we een Kwaliteit-van-Leven-beoordeling (KvL). Een multidisciplinair team bekijkt dan één dier in detail, gebruikt daarbij onafhankelijke observaties en vult de KvL-vragenlijst in. Vervolgens bepalen zij welke maatregelen nodig zijn om het welzijn (al dan niet tijdelijk) te verbeteren.

Bij ingrijpende behandelingen of beoordeling van niet acceptabele kwaliteit van leven van een dier, zoals langdurige separatie of frequent vangen, wordt dit dilemma voorgelegd aan de Ethische Commissie. Deze beoordeelt het individuele en groeps welzijn, de impact op soortbehoud en de praktische uitvoerbaarheid.

Als herstel echt niet meer mogelijk blijkt en/of er geen uitzicht is op verbetering van een niet acceptabele kwaliteit van leven van het dier, wordt doorgaans overgegaan tot euthanasie. Hiervan kan worden afgezien indien het dier geen waarneembaar lijden vertoont, nog positief welzijn ervaart en een betekenisvolle sociale rol binnen de groep vervult. In dergelijke gevallen blijven we periodieke welzijnsbeoordelingen uitvoeren, waarbij vooraf duidelijke criteria worden vastgesteld voor het moment waarop euthanasie alsnog noodzakelijk kan zijn.

Dieren die een besmettelijke aandoening dragen en daarmee, op basis van veterinaire beoordeling en conform overheidsrichtlijnen, een significant risico vormen voor de gezondheid van mensen of andere dieren, worden volgens de richtlijnen van overheid en dierenarts gedood. Deze beslissing wordt genomen in overleg met de bevoegde autoriteiten en dierenarts. Het doden vindt plaats volgens de richtlijnen van de AVMA en EAZA.

Stichting Apenheul kan in bepaalde situaties kortdurend psychofarmaca inzetten om stress of angst bij dieren te verminderen, bijvoorbeeld om te voorkomen dat spanningen escaleren of om een onrustige introductie van een nieuw groepslid soepel te laten verlopen. Het gebruik blijft altijd tijdelijk en wordt nauwlettend gemonitord.

Voor verzorgings- en/of medische (veterinaire) handelingen zetten we uitsluitend diervriendelijke, zo min mogelijk ingrijpende, trainingsmethoden in, gebaseerd op positieve bekrachtiging. Hierbij kunnen dieren kiezen om op vrijwillig basis mee te werken met de training en wordt gewerkt op basis

van beloning. Op die manier is bijvoorbeeld, indien nodig, langdurige, medische behandeling mogelijk bij dieren zonder hun welzijn te verminderen en/of kunnen dieren wekelijks, zonder verdoving, gewogen worden op een weegschaal en zo hun gezondheid beter gemonitord worden.

Bij Stichting Apenheul erkennen we de eigenwaarde van elk dier én voelen we onze plicht voor het behoud van soorten. Wanneer dierenwelzijn en populatiebeheer met elkaar in conflict komen, maken we keuzes die open, wetenschappelijk onderbouwd en moreel verantwoord zijn.

Actualisatie

Deze ethische code wordt minimaal elke drie jaar herzien op basis van nieuwe wetenschappelijke inzichten, technologische mogelijkheden en maatschappelijke waarden.